

І.І. Сидорук – кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри соціальної педагогіки

**Особливості підготовки майбутніх соціальних педагогів до
профілактики вживання психоактивних речовин**

*Роботу виконано на кафедрі соціальної педагогіки
педагогічного інституту Східноєвропейського
національного університету ім. Л. Українки*

У статті автор привертає увагу до проблеми вживання психоактивних речовин; актуалізує питання практичної підготовки спеціалістів соціальної сфери у вищих навчальних закладах України і підвищення рівня їх готовності до реалізації превентивних заходів. Розглянуто структуру та зміст навчального курсу з циклу дисципліни вільного вибору студентом “Підготовка соціального педагога до профілактики вживання психоактивних речовин”.

Ключові слова: підготовка соціальних педагогів, профілактика вживання психоактивних речовин, навчальний курс.

Сидорук И.И. Особенности подготовки будущих социальных педагогов к профилактике употребления психоактивных веществ.

В статье автор привлекает внимание к проблеме употребления психоактивных веществ; актуализирует вопрос практической подготовки специалистов социальной сферы в высших учебных заведениях Украины и повышения уровня их готовности к реализации превентивных мероприятий. Рассмотрена структура и содержание учебного курса из цикла дисциплины свободного выбора студентом "Подготовка социального педагога к профилактике употребления психоактивных веществ".

Ключевые слова: подготовка социальных педагогов, профилактика употребления психоактивных веществ, учебный курс.

Sydoruk I.I. Features of preparation of future social teachers to the prophylaxis of the use of psycho-active substances.

Annotation. The author draws the readers' attention to the problem of using psycho-active substances; focuses on the theme of practical training of social sphere specialists in higher educational establishments in Ukraine as well as raises the level of these awareness in realizing drug-taking prevention. We consider the structure and content of the discipline of choice “Treaining a future social teachers to promote psychoactive substances prevention”.

Key words: training social educators, psychoactive substances prevention, educational course.

Постановка наукової проблеми та її значення. Аналіз проблеми вживання психоактивних речовин в Україні свідчить, що суспільство повинно акцентувати увагу не стільки на боротьбі з наркотизацією населення (медикаментозне лікування, засудження, ізоляція), скільки на проведенні широкомасштабної роботи з профілактики на всіх рівнях соціальних інститутів. Адже негативна динаміка, спостережувана останні десятиріччя, свідчить про зростання насамперед групи профілактичної дії. У зв'язку з цим існує гостра потреба у підготовці фахівців в області профілактики вживання психоактивних речовин (ПАР) дітьми.

Мета статті – визначити сутність та особливості підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики вживання дітьми психоактивних речовин у процесі вивчення навчальної дисципліни “Підготовка майбутнього соціального педагога до профілактики вживання психоактивних речовин” для освітньо-кваліфікаційного рівня “магістр” за напрямом “Соціальна педагогіка”.

Аналіз досліджень із цієї проблеми. Серед наукових досліджень щодо підготовки майбутніх соціальних педагогів до превентивного виховання важливе місце посідають наукові праці таких учених, як В. А. Гетьман¹, Л. В. Кальченко², В. М. Приходько³ та ін.; до формування здорового способу життя – О. В. Вакуленко⁴ та ін.; та профілактики вживання ПАР

¹ Гетьман В. А. Формирование профессиональной готовности будущих педагогов к работе по профилактике наркомании в подростковой среде : автореф. дис. на соиск. ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / В. А. Гетьман. – Ставрополь, 2009. – 20 с.

² Кальченко Л. В. Підготовка фахівців соціально-педагогічної сфери до превентивного виховання дітей групи соціального ризику / Л. В. Кальченко // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2009. – № 17 (180). – Ч. II. – С. 251-261.

³ Приходько В. М. Підготовка майбутніх педагогів до превентивного виховання дітей із неблагополучних сімей : наук.-метод. посіб. / Валентин Миколайович Приходько. – Запоріжжя : Прем'єр, 2006. – 288 с.

⁴ Вакуленко О. В. Сучасні аспекти підготовки соціальних працівників до формування здорового способу життя дітей та молоді / О. В. Вакуленко // Соціалізація особистості : педагогічні науки : зб. наук. праць / М-во освіти і науки України, НПУ ім. М. П. Драгоманова ; за редкол.: В. П. Андрущенко, А. Й. Капської, Л. І. Міщик та ін. – К. : Логос, 2005. – Т. 24. – С. 99-110.

С. П. Архипова⁵, Г. Я. Майборода⁶, Т.А.Мартинюк⁷, В. М. Оржеховської⁸, М. М. Полісадової⁹, О. В. Тютюнник¹⁰ та ін.).

Виклад основного матеріалу. Проте аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики вживання психоактивних речовин засвідчив, що й досі малодослідженим є питання щодо сутності підготовки майбутніх соціальних педагогів ВНЗ до роботи в сфері профілактики вживання ПАР, недостатньо розкрито особливості формування готовності до цього напрямку професійної діяльності. Варто наголосити, що готовність майбутніх соціальних педагогів до профілактики вживання дітьми психоактивних речовин ми розуміємо як особистісно-професійне новоутворення майбутнього соціального педагога-превентолога, що становить складну цілісну систему, яка відображає позитивне ставлення і спрямованість фахівця на превентивну діяльність, володіння професійно значущими якостями для здійснення конструктивного впливу на особистість дитини з метою попередження вживання ПАР, збалансованість знань, умінь і навичок здійснення завдань профілактики вживання дітьми ПАР, а також дозволяє йому ефективно здійснювати професійну діяльність у сфері профілактики вживання ПАР у дитячому середовищі. А підготовка майбутнього соціального педагога до профілактики вживання дітьми психоактивних речовин – цілеспрямований, спеціально організовуваний процес розвитку у студентів – майбутніх фахівців інтересу та бажання займатися

⁵ Архипова С. П. Активні методи підготовки соціальних працівників до профілактики адиктивної поведінки молоді / С. П. Архипова // Підготовка соціальних працівників / соціальних педагогів до профілактики адиктивної поведінки молоді : Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 30-31 жовтня 2003 р. / Черкаський національний ун-т ім. Богдана Хмельницького / [Алла Йосипівна Капська (заг.ред.), Світлана Петрівна Архипова (заг.ред.)] — Черкаси : ЧНУ, 2003. – 248 с. – С. 5-9.

⁶ Майборода Г. Я. Підготовка студентів до застосування методів соціально-педагогічної діагностики в роботі з підлітками адиктивної поведінки / Г. Я. Майборода // Підготовка соціальних працівників / соціальних педагогів до профілактики адиктивної поведінки молоді : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 30-31 жовтня 2003 р. / Черкаський національний ун-т ім. Богдана Хмельницького / Алла Йосипівна Капська (заг.ред.), Світлана Петрівна Архипова (заг.ред.) – Черкаси : ЧНУ, 2003. – 248 с. – С. 124-128.

⁷ [Мартинюк Т. А.](#) Соціально-педагогічна профілактика вживання психоактивних речовин підлітками: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Т. А. Мартинюк ; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. — К., 2011. — 20 с.

⁸ Оржеховська В. М. Формування здорового способу життя: стратегія розвитку / В. М. Оржеховська // Науковий світ. – 2008. – № 10. – С. 28-30.

⁹ Полісадова М. Н. Підготовка майбутнього соціального педагога к деятельности по профилактике наркомании среди трудновоспитуемых подростков : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Полісадова Марія Николаевна. – М., 2004. – 202 с.

¹⁰ Тютюнник О. В. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до профілактики наркотичної залежності серед старшокласників : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Тютюнник Ольга Вікторівна. – Черкаси, 2010. – 398 с.

превентивною діяльністю, формування професійної обізнаності, відповідних умінь, навичок і базових компетентностей у сфері соціально-педагогічної профілактики вживання дітьми ПАР, сприяння самовдосконаленню майбутнього фахівця, шляхом розвитку його психічних та індивідуальних властивостей, необхідних у соціально-професійній поведінці, покликаний забезпечити в подальшому успішність професійної профілактичної антинаркотичної діяльності.

Оскільки магістри – студенти які в найближчому майбутньому будуть готувати фахівців соціально-педагогічної сфери загалом та фахівців-превентологів зокрема, то вони повинні мати сформовану систему знань з порушеної проблеми, володіти вміннями, навичками, технологією підготовки таких фахівців тощо. З огляду на зазначене, особливу роль у професійній підготовці соціального педагога щодо здійснення профілактики вживання психоактивних речовин відіграє навчальна дисципліна за вибором студента "Підготовка соціального педагога до профілактики вживання психоактивних речовин". Дана навчальна дисципліна впроваджується на п'ятому курсі освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр».

Мета вивчення даного навчального курсу – розкрити технологічні аспекти підготовки та особливості формування готовності майбутніх соціальних педагогів до здійснення профілактики вживання психоактивних речовин у дитячому та молодіжному середовищі.

Завдання вивчення курсу:

- розкрити особливості профілактики вживання дітьми психоактивних речовин;
- сформуванню сучасний погляд у майбутніх соціальних педагогів на проблему вживання психоактивних речовин дітьми і молоддю та підготовку кадрів – фахівців з профілактики ПАР;
- зорієнтувати студентів на вивчення основних клінічних, психологічних, соціальних та правових аспектів надання допомоги дітям «групи ризику» вживання психоактивних речовин;

- окреслити модель майбутнього фахівця – соціального педагога з профілактики вживання ПАР;
- розкрити основні етапи та зміст підготовки студентів до профілактики вживання дітьми психоактивних речовин;
- оволодіння технологіями підготовки соціального педагога до профілактики вживання дітьми психоактивних речовин;
- застосовувати набуті знання у практичній соціально-педагогічній діяльності.

Програма навчальної дисципліни охоплює: лекційні, практичні заняття, самостійну та індивідуальну роботу студентів. Опанування змістом навчальної дисципліни передбачає виконання студентами різних видів самостійних завдань. Інтегрування різних форм навчання (ділова гра, тренінг, організація мозкового штурму, диспути, дискусії, підготовка профілактичного заходу, підготовка фрагменту лекції, розробка проектів тощо) дає можливість студентам застосовувати навчальну й наукову інформацію, відпрацьовувати вміння та навички підготовки соціальних педагогів-превентологів на практиці, отримуючи можливість природного входження в професію. Підсумковою формою контролю є залік.

Запропонована програма розрахована на 72 години (2 кредити ECTS), з яких 18 годин лекційних занять, 18 – практичних, 24 – саомстійної роботи, 12 – індивідуальної роботи. Навчальна програма побудована таким чином, що перших чотири теми орієнтовані на теоретичну підготовку з означеною проблемою, а наступні – на методологічну, технологічну та процесуальну підготовку.

Структура цього курсу відображена в навчально-тематичному плані (Табл.1):

Таблиця 1.

Навчально-тематичний план курсу

п/п	№	Тема	Кількість годин			
			Лекції	Практ.	Сам.	Інд.
Модуль 1. Теоретико-технологічні основи підготовки соціального педагога до профілактики вживання дітьми психоактивних речовин						

1	Вживання психоактивних речовин як соціально-педагогічна проблема.	2	2	2	
2	Профілактика вживання психоактивних речовин у дитячому та молодіжному середовищі.	2	2	2	
3	Організаційні основи профілактики вживання психоактивних речовин	2	2	2	
4	Основні напрями профілактики вживання дітьми психоактивних речовин	-	2	2	
5	Модель майбутнього фахівця – соціального педагога з профілактики вживання ПАР	2	2	2	
6	Особливості підготовки студентів до профілактики вживання дітьми психоактивних речовин	4	2	2	
7	Етапи підготовки студентів до профілактики вживання дітьми психоактивних речовин	2	2	2	
8	Технології підготовки соціального педагога до профілактики вживання дітьми психоактивних речовин	4	4	4	
9	<i>Контрольна (модульна) робота</i>	-	-	2	
10	Залік	-	-	4	
11	ВСЬОГО:	18	18	24	12

Тема 1. Вживання психоактивних речовин як соціально-педагогічна проблема (2 год). Мета та завдання навчальної дисципліни. Загальна характеристика поняття «психоактивна речовина». Динаміка вживання психоактивних речовин. Чинники ризику та попередження (захисту) початку вживання ПАР. Загальні ознаки вживання психоактивних речовин.

Тема 2. Профілактика вживання психоактивних речовин у дитячому та молодіжному середовищі (2 год). Загальна характеристика поняття «профілактика», «профілактика вживання дітьми психоактивних речовин». Концептуальні моделі первинної профілактики вживання ПАР. Стратегії профілактики вживання дітьми ПАР. Зміст профілактичної роботи для кожного вікового періоду. Методи первинної профілактики вживання дітьми психоактивних речовин.

Тема 3. Організаційні основи профілактики вживання психоактивних речовин (2 год.). Програми профілактики вживання дітьми ПАР. Принципи побудови профілактичних програм. Умови, яким мають відповідати профілактичні програми, що діють в загальноосвітній школі. Фактори, які знижують ефективність профілактичних програм.

Тема 4. Модель майбутнього фахівця – соціального педагога з профілактики вживання ПАР (2 год). Сутність поняття «модель фахівця». Загальна характеристика знань і умінь фахівця – соціального педагога з профілактики вживання ПАР. Функції діяльності соціального педагога з профілактики вживання ПАР дітьми. Психологічні властивості фахівця, необхідні в процесі профілактичної діяльності. Індивідуальні властивості фахівця, що необхідні в соціально-професійній поведінці, пов'язаній з профілактикою вживання дітьми ПАР. Соціально-психологічні чинники профілактичної діяльності фахівця.

Тема 5. Особливості підготовки студентів до профілактики вживання дітьми психоактивних речовин (4 год.). Готовність студентів до профілактики вживання дітьми психоактивних речовин. Змістова суть поняття «підготовка» до профілактики вживання дітьми ПАР. Педагогічні принципи підготовки студентів до профілактики вживання ПАР дітьми. Загальна характеристика основних підходів до підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики. Загальна характеристика видів навчально-практичної діяльності при підготовці соціальних педагогів до профілактики вживання дітьми ПАР.

Тема 6. Етапи підготовки студентів до профілактики вживання дітьми психоактивних речовин (2 год). Загальна характеристика етапів підготовки студентів до профілактики вживання дітьми психоактивних речовин. Характеристика діагностичного етапу підготовки студентів до профілактики вживання дітьми ПАР. Характеристика пропедевтичного етапу підготовки студентів до профілактики вживання дітьми ПАР. Характеристика практичного етапу підготовки студентів до профілактики вживання дітьми ПАР.

Тема 7. Технології підготовки соціального педагога до профілактики вживання дітьми психоактивних речовин (4 год). Технологія створення в освітній установі особистісно-орієнтованого культурно-оздоровчого середовища. Технологія формування стійкої антинаркотичної установки та культури ЗСЖ у студентів. Технологія розвитку професійної обізнаності на компетентісній основі. Технологія цілеспрямованого залучення студентів до активної антинаркотичної діяльності.

Тематика практичних занять передбачає як розгляд питань порушених під час викладу лекційного матеріалу, так і додаткових з метою поглибленого вивчення певного питання. До кожного практичного заняття студент повинен підготувати завдання, винесені для самостійної роботи, зокрема:

Тема 1. Вживання психоактивних речовин як соціально-педагогічна проблема (2 год). Завдання: організуйте та проведіть у групі мозковий штурм на особисто обрану тему з проблеми вживання дітьми психоактивних речовин («Чинники ризику наркотизації» та ін.).

Тема 2: Профілактика вживання психоактивних речовин у дитячому та молодіжному середовищі (2 год.). Завдання: 1) розробити тематику бесід профілактичного спрямування і план-сценарій однієї з таких бесід на обрану тему з: а) молодшими школярами; б) школярами середньої ланки; в) старшокласниками; г) особами пізнього юнацького віку; 2) підберіть тестові методики для школярів кожної ланки щодо визначення рівня їх обізнаності щодо причин та наслідків вживання ПАР.

Тема 3. Організаційні основи профілактики вживання психоактивних речовин (2 год.). Завдання: 1) розробіть комплекс тестів для студентів на предмет наявності знань з даної теми; 2) здійсніть аналіз діючих програм з профілактики вживання ПАР у вашому місті.

Тема 4. Основні напрями профілактики вживання дітьми психоактивних речовин. (2 год). Завдання: 1) підберіть тестові методики діагностики ставлення учнів і батьків до проблеми вживання ПАР; 2) Підберіть тренінги на розвиток

батьківської компетентності, підвищення рівня виховного потенціалу сім'ї тощо.

Тема 5. Модель майбутнього фахівця – соціального педагога з профілактики вживання ПАР (2 год). Завдання: розробіть опитувальник для студентів на предмет наявності знань з даної теми.

Тема 6. Особливості підготовки студентів до профілактики вживання дітьми психоактивних речовин (2 год.). Завдання: проаналізувавши види навчально-практичної діяльності при підготовці соціальних педагогів до профілактики вживання дітьми ПАР, визначте переваги та недоліки кожного. Відповідь обґрунтуйте.

Тема 7. Етапи підготовки студентів до профілактики вживання дітьми психоактивних речовин (2 год). Завдання: продумайте, обґрунтуйте та запишіть шляхи підвищення мотивації та готовності студентів до здійснення профілактичної роботи з дітьми та молоддю.

Тема 8. Технології підготовки соціального педагога до профілактики вживання дітьми психоактивних речовин (4 год). Завдання: 1) організуйте та проведіть у групі евристичну бесіду на власно обрану тему, орієнтовану на студентів з питань профілактики вживання ПАР дітьми («Стрес – наркотик – дистрес» тощо); 2) організуйте та проведіть у групі групову дискусію, орієнтовану на студентів з питань профілактики вживання ПАР дітьми («Що таке здоровий спосіб життя? Жити весело чи правильно?» та ін.).

Спецкурсом також передбачено виконання студентами індивідуально-дослідних завдань з однієї із актуальних тем навчального курсу і написання контрольної модульної роботи. У процесі вивчення спецкурсу використовуємо такі методи навчання: творчі, словесні, інтерактивні, наочно-демонстраційні, дослідно-пошукові, репродуктивні та інші. Навчальною програмою передбачено список рекомендованих джерел. Якими можуть користуватися студенти в процесі вивчення курсу.

Знання і уміння студента після опанування курсу.

Після вивчення курсу студент повинен знати:

- суть термінів з питань профілактики вживання ПАР дітьми;
- етапи і механізми формування залежності від психоактивних речовин;
- основні шляхи профілактики вживання дітьми психоактивних речовин;
- теоретико-практичні матеріали з курсу " Підготовка соціального педагога до профілактики вживання психоактивних речовин ";
- сутність підготовки фахівців до профілактики вживання дітьми ПАР;
- методичку підготовки студентів до профілактики вживання дітьми ПАР;
- суть готовності соціального педагога до здійснення профілактичної роботи;
- технології підготовки соціального педагога до профілактики вживання дітьми психоактивних речовин.

Після вивчення курсу студент повинен *вміти*:

- формувати та використовувати комплекс методів для оцінювання рівня професійної адаптованості, професійної мотивації та ранніх проявів криз професійного становлення й діяльності;
- впроваджувати у практичну діяльність інноваційні технології щодо профілактики вживання ПАР;
- реалізовувати технології підготовки майбутнього соціального педагога до профілактики вживання психоактивних речовин.

Таким чином, у цій статті ми спробували актуалізувати проблему підготовки майбутніх соціальних педагогів до реалізації профілактичних заходів щодо проблем вживання психоактивних речовин; розглянули як один із шляхів удосконалення такої підготовки вивчення студентами навчального курсу «Підготовки майбутнього соціального педагога до профілактики вживання психоактивних речовин».

